

120848

GLASKOVALNI,

PISALNO-BRALNI IN

ČERKOVALNI PODUK

Z NAPELJEVANJEM,

KAKO SE RABIJO TABLICE IN OMARICA
S ČERKAMI.

Po nemški spisal

VINCENC PRAUSEK,

c. k. deželni šolski nadzornik na Dunaji.

Poslovenil

ANDREJ PRAPROTNIK,

šolski ravnatelj v Ljubljani.

V PRAGI.

Založil F. Tempsky.

1873.

120848

120848

F80 4638/1953

Še pred nekoliko leti se je v več ljudskih šolah v Avstriji, posebno pri učencih v prvem razredu **posamnem** podučevalo, t. j. učitelj je vsakega učenca ali samo nekaj učencev vkup **posebej** podučeval. Vzrok temu bilo je naj več to, ker učitelji in šolski predniki niso bili toliko sèrčni, da bi bili pri šolski srenji mógli dognati, da bi bili otroci, ki so bili šest let stari in za šolo ugodni, vsi ob enem času v šolo prišli. Drugi vzrok temu bila je tudi po deželi že zeló ukoreninjena navada, da so starši zahtevali, da mora učitelj njihovega otroka **vsako učno uro vprašati**. Ako učitelj ni enkrat ali drugo tega storil, reklo se je precej, da otroke zanemarja, in starši imeli so svojega ljubčeka raji domá, in večkrat mógli so se siliti, da so svojega otroka pošiljali v šolo.

Pri marsikterem učitelju pa je bila tudi zložnost kriva, da je namestu vkupno pa posamesno podučeval in tako staršem stregel.

Pri takih okolnostih ni čuda, da so bili tudi učitelji, kateri so to že toliko splošno pa zeló slabo navado posamesnega podučevanja v šoli imeli kot učilno pravilo, po katerem so menili, da se morajo ravnati, in da drugače ne morejo shajati.

Slaba navada, da starši svojih otrok niso o pravem času v šolo pošiljali, ni bila samo vzrok, temuč mnogokrat tudi nasledek posamesnega podučevanja. Mislilo se je, da se nič ali le malo zamudí, če otrok ene tedne ali mesece pozneje v šolo pride.

Ko je tak otrok prišel v šolo, je kot dodatek k posamesnemu podučevanju veljalo še zlato pravilo, **da se morajo učenci pred vsem v šoli sedeti učiti**. Da je bila ta nespamet še bolj popolnoma, je učitelj take otroke pogosto posadil še v zadnje klopí; in da bi kaj več prislužil ali komu ustregel, se tudi ni branil v šolo sprejeti takih otrok, kateri za šolo še niso bili godni in so staršem domá nagajali, da so se namreč v šoli **sedeti** vadili.

Namestu, da bi bil otrok, kakor bi moralo biti, od prvega trenutka v šoli, vadil se duševno delati in za učenje vnemati, je prostega gibanja navajeni kmetski deček po več ur moral sedeti v šoli brez vsega dela in mišljenja in zraven še naj večkrat v prav nepripravnih klopéh, — in bolj ko je bil tak otrok lesen in mertev, bolj ga je učitelj hvalil. Zatega voljo videlo se je med takimi učenci tudi dovolj takih, ki so potem, ko so se praznih šolskih sten nagledali, svojega duha zazibali v sladko spanje.

Po dolgem času prišla je versta na takega učenca, da je bil vprašan. Učitelj ga je poklical, in učenec šel je z abecednikom (brateljtofom) k učiteljevi mizi. Učitelj ga je vprašal: „Kje si že?“ Učenec odgovoril je s perstom v abecednik kazaje: „Tukaj!“ Učitelj mu je potem ukazal: „Tedaj začni!“ In učenec je enoglasno čerkal: „b-a ba, b-e be,

b-i bi, b-o bo, b-u bu, d-a da, d-i di, d-o do, d-u du“; potem, ko je to trajalo komaj dve minuti, šel je zopet na odkazano mesto, da je učitelj mogel še kakih 40 drugih enako podučevati.

Kdo bi dvomil, da je tako podučevanje otrokom šolo pristudilo, in da jim je bila namestu učilnica prava mučilnica! In kdo bi se potem čudil temu, da je začetni poduk naj večkrat veljal kot prav mala reč, za katero bil je že popolnoma sposoben kak doslužen vojak ali kak novinec v šolski službi?

Pri takem ravnanji so se učitelji in mali otroci navadili, da v šoli niso skoro kar nič mislili. Na taki podlagi gojila se je šola, kjer so se učenci le **mehanično brati, pisati in številiti** učili, in kjer je bil kerščanski nauk kakor zelenica v puščavi, po kateri koperné popotniki v vročih afriških deželah.

To **mehanično branje, pisanje in številjenje** so učenci eno leto potem, ko so iz šole ostali, ali vse ali naj več pozabili, in možje, ki so prirastli iz takih učencev, so zaradi tega šolo naj večkrat imeli kot drago navado, katero „gospodje vzderžujejo na ljudske stroške, zato da učitelji morejo živeti.“

Podobo to sem resnično in obširno tù pokazal zato, ker je, žalibog, še vedno kje kaka šola, ktera bode v tej popisani podobi videla svoje podobo. Pa tudi ti, ki so na drugi boljši poti, mislim, te podobe ne bodo zastonj in brez koristi ogledovali. Ko se je pri nastopu našega ljubega vladarja in cesarja lepa Avstrija jela mladiti, si je tudi po šolah boljše učilo pot naredilo. Duhamorno posamesno podučevanje in mehanična stara šara se je kot nerabljiva zavergla, in namestu te prišlo je v šolo

duhoživno **vkupno podučevanje**, katero izobražuje serce in um s potrebnimi, pravimi rečnimi vednostimi za vsakdanje djanjsko življenje.

Da bi se v ljudski šoli pospeševalo vkupno podučevanje, so se po ukazu slavnega ministerstva za uk natisnile **stenske table** (Wandtafel), ktere so se v c. k. zalogi šolskih knjig dobivale za 89 kr., in se tudi še v mnogih šolah rabijo. Namestu prejšnjih navadnih abecednih tablic in abecednikov izdal se je po ravno tej poti **priročni abecednik**, v katerem se duševni razvitek pri otroku od stopnje do stopnje izveršuje, in mu tako v dobro pre-mišljeni versti kaže vse, česar mu je za omiko treba. Še bolj pa se je vkupno podučevanje in sploh podučevanje v prvem razredu povzdignilo s tem, da je slavno ministerstvo za uk učiteljem priporočilo knjigo o začetnem nauku pod imenom „*Unterklasse*“, ki jo je izdal Franc Herrmann, in je na svetlo prišla v c. k. zalogi šolskih knjig (s ceno 41 kr. av. v.) Ta izverstna knjižica je po mojih mislih prelaz avstrijskega ljudskega šolstva, in njenemu, žalibog, prezgodaj umerlemu spretnemu pisatelju zagotovljena je hvaležnost vseh šolskih prijateljev in pripoznanje omikanih prihodnikov.

Zaradi tega, ker je ta knjiga (*Unterklasse*) v Avstriji po pravici toliko pomenljiva postala, menim, da je sploh znana in je tedaj tukaj dalje ne omenjam.

Nam je tedaj pred vsem drugim sedaj za to, da bi bil nauk v začetnici*) in kar je še posebej

*) O prvem poduku v številjenji glej V. Prausekovo obravnavo o naj boljših učilih pri prvem poduku v številjenji (*Ueber die ver-mendbarsten Lehrmittel zum ersten Unterrichte im Rechnen.*) Cena 20 kr. v Olomucu pri Hölzelnu.

namen teh verstic, da bi bil prvi abecedni nauk **skupen in duševno spodbuden.**

Pot k temu naj bi kazale naslednje verstice!

Potem ko učitelj svoje vnovič prišle učence sebi pridobí, da se ne sramujejo govoriti, in potem, ko jim dopové, kaj je navpično, ravnomoerno, kaj pošev, kaj ravno, kaj krivo i. t. d. in potem, ko jih je učil reči ogledovati in je njihovo obzorje že nekoliko razširil, — začénja z začetnim naukom v branji, oziroma o **poznavanji čerk.**

Oziram se tù naj pred na

glaskovanje.

Da bi **glaskovanje** bolj poudarjal, kakor **čerkovanje**, zdi se mi sedaj že nepotrebno. Kogar razvada in presodba ni oslepila, mora priznati, da otroci z glaskovanjem veliko hitreje pridejo do branja, kakor po čerkovanji.

Vsak drugi, če tudi ni učitelj, lahko sprevidí da je ložeje in tudi bolj naravno, če se otrok uči glaskovati, postavim: k (brez zadnjega glasa a) o-s, (brez predglasa e), tedaj **kos**, kakor pa če otrok po čerkah zлага: ka-o-es, in potem namestu **kaoes** izgovarja: **kos.**

Ravno tako je tudi, če se otrok uči izgovarjati ha-i-še-a, in potem mora reči: **hiša** namestu **haišea** i. t. d.

Stvar je sama jasna. Še bolj pa se kaže ta prednost pri izverševanji. Poznam učitelje, kateri so pri posebnem poduku otroka o 6 tednih z glaskovanjem naučili precej urno brati. V javnih šolah, kjer je treba 60 in še več otrok raznih dušnih zmožnosti ob enem podučevati, se ta namen doseže po ravno tej poti naj več z vsemi učenci o 3—5 mesecih.

Pri čerkovanji pa učitelji niso po več let z učenci prišli do branja.

Zagovorjevalci čerkovanja se večkrat sklicujejo na to, da otroci, ki se po glaskovanji uče brati, res veliko **hitreje beró**, pa da potem ne znajo **pravilno pisati**.

To se mi ne zdí opravičeno. Akoravno čerkovanje nima skrivnega sredstva za pravopis, mora se tudi pri glaskovanji vsaka beseda po zlogih izgovarjati, in otroci morajo se časomo vaditi pravil o razdelitvi zlogov. Zraven tega pa naj več glaskovalcev ne zameta popolnoma čerkovanja, temuč veljá jim tû pravilo: **naj pred naj se glasuje, potem naj se čerka**. Pri prvem glaskovalnem poduku ravnajo se učitelj ali po **analitični** ali po **sintetični** metodi.

Po analitični metodi učitelj kaže kratek stavek, ga delí v besede, besede v zloge in zloge v glase, katerih glasnike ali znamenja (čerke) potem kaže.

Po sintetični metodi pa učitelj uči poznavati in izgovarjati posamesne glasnike, sestavlja iz njih zloge, iz katerih potem učencem kaže besede in stavke.

V pričujočem napeljevanji ravnam se po sintetičnem učilu, zato, ker se naša abecednica pred vsem drugim ozira na poduk z glaskovanjem, in je tudi po tem učilu vravnana.

Za prvi začetek v glaskovanji po mojem in po mnenju mnogih šolskih mož zgoraj omenjene in od slavnega ministerstva za uk izdane stenske table niso kaj pripravne, zato, ker je na vsaki tabli preveč čerk vkup, in otrok, če hoče brati, pa za-

radi samih čerk čerke ne vidi. Herrmann omenja tedaj v svojej začetnici (Unterklasse, str. 34) **omarice s čerkami** (Seßfasten), in želi, da bi šola imela čerke na tablicah tako, da bi se otrokom mogle **posamesno** kazati.

Ako se otrokom kažejo posamesni glasniki (čerke), je prav koristno, rekel bi: celó neogibno, da se učenceva pozornost obrača le na posamesna znamenja t. j., da se jim vsaka čerka **posebej** kaže. Več učiteljev, spoznavši korist, da se otrokom vselej le **ena** čerka pokaže, piše posamesne glasnike z mjélom na šolsko tablo. To poočitovalno sredstvo pa ima zraven zamude časa tudi to napako, da učitelj ne more vselej vsake čerke na tanko narediti, in da tako otroci po slabo napisanih čerkah ne dobé ali si ne vtisnejo prave podobe od tega ali unega glasnika; moti pa otroke tudi to, da čerke na tabli vidijo **bele**, v knjižici pa černe.

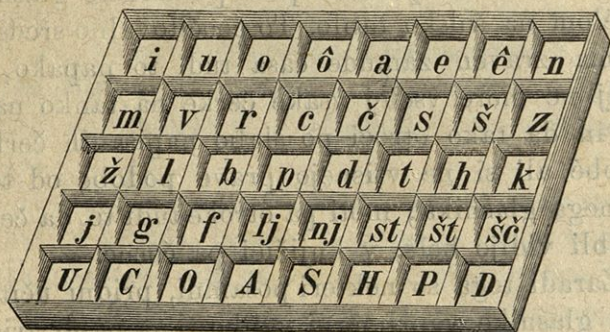
Zaradi tega so nekteri posamni, pridni učitelji razne glasnike v primerni velikosti na papir zrisali in na posamesne tablice prilepili. To je bilo sicer lepo, toda za-nje tudi prav trudapolno delo.

Ker še do sedaj ni bilo na svetlem primernih velikih tiskanih čerk, kakoršnih bi bilo treba za tako vkupno podučevanje (jaz poznam le natis Winikerjev v Bernu, tako imenovani igralno-bralni stroj (Lesespiel) in bralne table Fr. Kühnove v Vratislavi v zalogi Lenkartovi), nagovoril sem tedaj založnika gospoda Friderika Tempskyta v Pragi, da bi preskerbel natis takih čerk. Gospod založnik je radovaljno prevzel vse stroške tega natisa, in je s tem naši nežni mladini zopet ponudil lepo učilo.

Ne morem drugače, da se za to skerb gospodu založniku v imenu šolskih prijateljev lepo zahvaljujem.

Ako ima učitelj te čerke, naredí si zan-je pripravno omarico (Seßkasten), v kateri so čerke po svoji širokosti razpoložene, kakor kaže naslednji načert.

Za velike čerke kaže se tù le 8 predalčkov, zato, ker bi bila omara s predalčeki za vsako čerko posebej prevelika, in ker se pri velikih čerkah, kakor se vé iz skušnje, ne obotavlja dolgo.

Ta omarica mora imeti pokrov, da je pokrita, kedar se ne rabi, zato da ne pride va-njo prah in mokrota. Postavi pa se pošèv, in sicer tako, da je stran, kjer sta čerki **i** in **u** višji kakor una, kjer so velike čerke vložene. Tudi se omarica lahko tako napravi, da ima vsaki predalček za polovico krajši. V takih predalčkih čerke na pol lezé, in so na zgornji rob naslonjene. Vselej pa se mora omarica postaviti tako, da učenci vsako posamesno čerko morejo doseči.

Pojmo tedaj k glaskovalnemu nauku! Tù je naj pred na versti čerka **i**. Učitelj vzame iz oma-

rice tablico s čerko **i**, katero učencem pokaže, da jo popisujejo, ali pa naj jim sam kaže, kakošna je ta čerka. Opomni naj jih, da je verh čerte ali ravnega steberca pika, ter naj to podobo primerja z ravno stoječim dečkom, ki se je ravno odkril. Pri tej priliki naj otroke opominja, kdaj in kako naj se odkrivajo in ljudi uljudno pozdravljajo.

Med tem časom otroci to znamenje dovolj ogledajo in si njegovo podobo dobro zapomnijo. Sedaj jim učitelj pové glas, ki ga pomenja to znamenje. Kaže naj jim, da je ta čerka znamenje za glas **i**, ktereга naj močno naglasuje, in naj otrokom tudi pokaže, kako z ustmi naredí, da se glas **i** pri njem sliši.

Ni ga skoro otroka, da bi tega glasa ne mogel posnemati. Težje je pri drugih glasih, recimo pri: **d, g, k, r, š** i. t. d. Pri teh in enakih glasih je koristno, če se otrokom kaže, kako naj se za ta pa uni glas usta rabijo.*)

Ko učenci glas **i** v zboru (vkup) izgovarjajo, naj ga potem posamesni ponavljajo, in kedar se učitelj prepriča, da vsi učence znajo ta glas izrekovati, naj jim kaže zopet podobo za ta glas ali čerko.

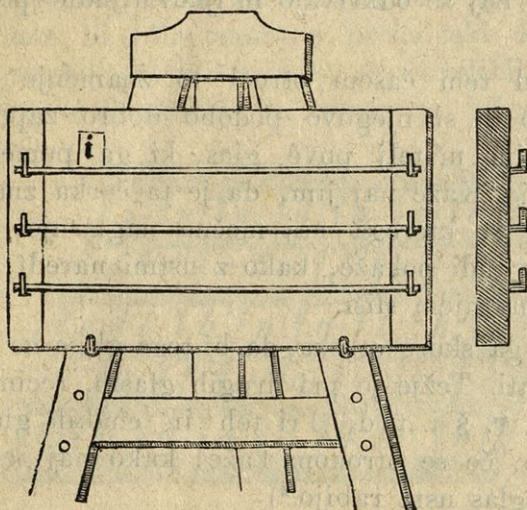
Mala tablica s čerko **i** postavi se na šolsko tablo, da je ni treba učitelju v roki imeti, in da jo imajo vendar učenci pred očmi.

*) Za ta namen priporoča se: Gartner's Anleitung, das Lesen nach dem Laute zu lehren, 3. Aufl. à 42 kr. Sallmayer & Comp. Wien.

Šolska tabla se lahko pripravi tako, da se najo postavljajo tablice s čerkami. Na obeh končnicah table napravijo se kljukce, v ktere se po tabli čez položé letvice.

Solska tabla je potem taka, kakor kaže naslednja podoba :

Kedar se šolska tabla rabi za druge nauke, odvzamejo se kljukce in letvice.

Potem ko učenci čerko **i** na tablici še enkrat ogledajo, kaže jim učitelj isto znamenje tudi na stenski tabli*), ktera naj se s stene sname in na šolsko tablo obesi.

*) V nekterih šolah učitelj precej pri začetku šolskega uka vs e stenske table obesi po stenah. Tega jaz ne odobrujem. Stenske table se na prahu in mokroti kmalu pokvarijo, in za-nje skriva se razni merčes. Kar je pa pri tem naj bolj škodljivega, je to, da se otroci s tem zeló motijo pri prvem glaskovalnem nauku.

Pri prvi čerki učitelj učencem pomaga čerko iskati, pozneje pa sami s palčico poiščejo na stenski tabli vsaki i, u, o, a. . . ., in pri vsaki čerki tudi ponavljajo glas za znamenje.

Po versti za versto išče se **i**, in kedar se nanj pokaže, ga posamesni učenci ali vsa šola izgovarja.

Potem pravi učitelj: „Glejte, tudi v **svojih bukvicah** imate **i**! Odprite, in pogledjte prvo stran, ali ga boste dobili?“

Tù se na prvi abecednikovi strani tako ravná, kakor pri stenski tabli. Če šola nima stenskih tabel (brez katerih bi vendar nobena šola ne smela biti), gre se od tablice s čerko precej k abecedniku.

Ko se vse to zgodi, išče učitelj z učenci glas **i** v besedah, ki jih izgovarja. Jmenuje se, postavim: igra, izba, igla . . . in se vpraša, ali se v teh besedah sliši glas **i**. Učitelj imenuje še več besed z **i**, pa tudi takih brez **i**, in zopet takih, pri katerih je **i** v sredi in na koncu.

Ni treba dolgo časa, in otroci dobé glas **i** v vsaki besedi, ki jim jo učitelj izgovorí in v kateri se ta glas nahaja.

Ako učitelj vsi mali družbici z očmi gospoduje in sedaj tega, sedaj unega učenca spredi, zadej in v sredi po klopéh kliče; ako učenci dobre odgovore ali to, kar jim učitelj glasno narekuje, najpred po samem, potem pa vsi vkup v zboru enakomerno in potem zopet po samem ponavljajo: naučé se učenci čerke **i** vsi vkup, podoba in glas se jim dobro vtisne v spomin, ter

jim pri pridnem ponavljanji ne pride več iz spomina.

Pri drugi učni uri prestopi se učitelj k drugi čerki v abecedniku, k **u**.

Pri podučevanji mora se učitelj vedno ozirati in naslanjati se na to, kar je že popred učil; tedaj govori nekako tako-le:

„Danes se bomo učili zopet nove čerke, ki je še ne poznate. Potem boste kmalu môgli v abecedniku brati vse lepe reči, ktere pridni učenci toliko radi slišijo, in se jih veselé. Predno pa vam pokažem novo čerko, moram vedeti, ali še poznate čerko, ki sem jo vam zadnjič kazal in smo jo izgovarjali.“

Učitelj vzame iz omarice tablico s čerko **i** in vpraša: „Kako je imé tej čerki?“ Vsi učenci ali večina naj imenujejo čerko **i**. Potem učitelj nadaljuje: „Ker že čerko **i** dobro poznate, ne bomo je imeli dalje med tujci v omarici; postavili jo bomo kot dobro znano reč tù na lepši kraj, kjer jo boste vsi videli.“ Med tem učitelj tablico s čerko **i** postavi na zgornjo letvico pri šolski tabli.

Naprej ravná se z **u** ravno tako, kakor se je to kazalo pri čerki **i**. Pri prvi obravnavi se čerka **u** še ne postavi na častno mesto zraven **i**, temuč dene se na drugo ali tretjo letvico. Še le potem, ko učenci tudi to čerko dobro poznajo in izgovarjajo, da jim je že dobro znana reč, pride tudi **u** na častni sedež zraven dobrega znanca **i**.

Tako se dan za dnevom množi število znancev v prvi versti, tako dolgo, da ti znaneci posedejo tudi že prostore v drugi versti.

S tem, da imajo učenci vse že poznane čerke pri podučevanju vedno pred očmi, si jih vedno bolj in bolj v spomin vtisnejo, pa tudi učitelj lahko vsaki čas to pa uno čerko otrokom pokaže, in jih spominja, kako se izgovarja.

Versta, po kateri se učenci učé čerk, ne vjema se, se vé da iz dobrih vzrokov, z abecedno versto ali z alfabetom. Vendar opominjam učitelje, da naj tudi abecedno versto učencem kažejo. Učenci morajo tudi abecedno versto t. j. alfabet dobro iz glave znati zato, da pozneje morejo pomagati si pri besednikih, slovarjih i. t. d.

Ako se tablice s čerkami dobro rabijo že pri prvem poduku, toliko bolj pa še koristijo takrat, ko učitelj iz posamesnih glasov zloge sestavlja.

Tù učitelj postavi dve čerki, iz katerih hoče zlog narediti, na eno in ravno isto letvico, vendar precej daleč vsak-sebi. Učenci neprenehoma izgovarjajo vsi ali posamesni prvo čerko tako dolgo, da učitelj drugo čerko k prvi približa, in tù izgovarjajo zopet drugo čerko, ter na učiteljevo znamenje utihnejo. Tako ponavlja učitelj z vedno krajšimi prenehljeji tako dolgo, da otroci zlog urno izgovarjajo in beró.

Potem učitelj, da si prihrani sestavljanje posamesnih zlogov, glaskuje po stenskih tablah. To daje dovolj dela učitelju, ako hoče vse table dobro preglaskovati.

Kar se tiče sestavljanja čerk s tablicami, kaže šolski abecednik prav dobro pot, in akoravno se učitelj strogo ne ravna po versti in po obilosti tvarine v abecedniku, mora vendar učence v abe-

cedniku brati vaditi, ker njegova poglavitna naloga pri tem branji je, da učenci znajo abecednik brati.

To omenjam zato, ker bodem sedaj kazal, kako se tablice s čerkami še dalje rabijo, da po navadi otrokom in učiteljem veselje delajo, in ker se ravno zaradi tega rado tù dalje pomuduje, kakor je treba.

Tablice s čerkami se namreč tudi rabijo pri **sestavljanji besed** iz čerk in zlogov. Učitelj omaričico s čerkami tako postavi, da poklicani učenec vsako čerko v svojem predalčku naravnost dobi, in ko jo spozná, da jo lahko iz predalčka vzame; ali pa naj učenci na šolski tabli postavljene znane čerke s palčico kažejo, in sicer tiste, katerih potrebujejo pri sestavljenji kake besede, in učitelj jim jih dáje s table.

S temi tablicami učenci na spodnjo letvico na šolski tabli sestavljajo besede.

Pri tej priliki učitelj učence uči, katero **imé** ima vsaka **čerka** ali kako jo mora zaznamnjati, kedar se od nje govori.

Glas in imé samoglasnikov je enak. Drugače je to pri soglasnikih. Recimo: **i** se ravno tako glasí, kakor se imenuje; **b** pa se glasí **b'** (t. j. samo ustnični glas brez dostavljenega **e**), in se imenuje ali mu je imé **b** (**e**) (t. j. ustnični glas z dostavkom **e**). Tako se znamenje **h** glasí **h'** (kakor bi hukal brez dostavljenega glasa **a**), in se imenuje **h** (**a**) (t. j. z dostavkom **a**). Čerka **š** glasí se samo s šumečim glasom **š'** brez **e**, imenuje pa se **š** (**e**) z dostavkom **e**.

Ko učenci vse čerke tako imenujejo, morajo potem vselej, kedar jih jemljejo iz omarice in jih v besede sestavljajo, imenovati jih po **pravem** imenu; pri sestavljanji pa jih glaskujejo. Tako delajo vsi učenci, ki jih učitelj k omarici pokliče, pa tudi drugi v klopeh, ter sedaj posamesno, sedaj vkup čerke imenujejo po pravem imenu, in jih potem glaskujejo.

Imenovanje čerk je berv, kjer si glaskovalna in čerkovalna metoda roki podajeti.

To omenjam le mimo gredé in kažem na obširne spise o glaskovanji in čerkovanji na Avstrijskem, posebno še na dotične spise v šolskem časopisu „*Desterr. Schulbote*“.

Kedar učenci pri branji že tako daleč pridejo, da s tablicami sestavljajo besede, dela jim to mnogo veselja. Vsaki iz med učencev hoče sestavljati, glaskovati in čerkovati kako besedo, ki mu je znana ali ljuba.

Pri tem sestavljanji besed se vé da od ložjega do težjega, naj si učitelj privadeva, da pri učencih zbuja tiste podobe in zaumene, ktere ima vsaka beseda v sebi. Pri takem ravnanji učitelj oživlja veselje do podob, ki jih besede pomenjajo. Da se mora o takih prilikah ozirati na to, da se stvar v resnici ogleduje, ali če to ni mogoče, da se za stvar preskerbé dobre podobe, se samo po sebi razumeva.

Koliko veselja ima n. pr. otrok, ko sestavi zlog in besedo „**kos**“, in če mu učitelj kaj o tej besedi pripoveduje, n. pr., da „**kos**“ pomenja dve stvari, „**kos kruha**“, „**kos sira**“, pa tudi „**kos**

zemlje“ i. t. d., potem pa tudi še lepega ptiča „kosa“, ki s pomladi po logih žvižga in poje.

Ako učitelj učencem pokaže živega ptiča kosa, ali vsaj njegovo podoba, veseli to učence toliko, kakor bi še nikdar ne bili videli in slišali kosa.

Kaj vse naj učitelj pri takem kazalnem poudku poudarja, ni enakomerno. Abecednik ima toliko lepega blaga v sebi, da se učitelju nikoli ne manjka prilike, učencem o tej ali uni vednosti govoriti. Tù je nakupičene tolike lepe tvarine, da je zares srečna tista šola, v kateri se učencem ves abecednik dobro in vestno razlaga.

S tem pa se ne reče, kakor da bi učitelj ne smel nobene druge besede učencem razlagati, kakor samo te, ki so v abecedniku. Tù se sme učitelj poljubno obotavljati in pri sestavljanji besed z učenci mnogo mičnega šolskega blagá obdelovati, in sicer več, kakor bi bilo treba samo za mehanično obdelovanje glaskovalnih vaj.

Sčasoma se vedno manj rabijo tablice s čerkami. Učitelj se z vsem ogledovanjem preseli v abecednik, in mali učenci komaj vedó, kedaj je iz šole zginila omarica s čerkami.

Pisanje in branje ob enem.

Zadnjih deset let se je na Nemškem in deloma tudi v Avstriji udomačilo **pisanje in branje ob enem** ali **pisalno-bralno** učilo.

To učilo je tako, da učitelj učencev ne uči brati na podlagi tisnih čerk, temuč naj pred po **pisanji**, ktereга se mali začetniki vadijo.

Pisanje in branje ob enem ima to prednost, da učence napeljuje k vednemu delu, in da se s tem pri učencih zbuja veselje do učenja. To učilo se posebno spešno rabi tam, kjer so pisne čerke zeló podobne tisnim, kakor je to n. pr. pri Slovanih, Francozih, Lahih, Angležih, Ogrih, kateri pri pisanji rabijo latinico, ktera ima pisne čerke zeló podobne tisnim čerkam.

Težeje se pisanje in branje ob enem uči v nemških šolah, ker se tù nemške pisne čerke od tisnih zeló razločujejo, in ker morajo učenci po takem potu zapominjati si dvojnih čerk, in zraven vaditi se še urno pisati.

Pisanje in branje ob enem se tudi težavno uči ali se še celó ne more učiti tam, kjer se preveč učencev v eni šolski sobi podučuje, zato, ker pri takem nauku mora učitelj pri pisanji in risanji na tablice ali v knjižice večkrat pogledati, kako učenci pišejo, in kako sploh napredujejo in se po njegovem navodu ravnaajo.

Pri pisanji in branji ob enem je pisanje prva podlaga. Treba je tedaj, da imajo učenci, ko pridejo v šolo, dovolj potrebnega **pisalnega orodja**.

Ktero naj bode to pisalno orodje, o tem še učitelji niso edini. Nekteri učitelji hočejo **tablice** t. j. ploščice in **čertalnike**, ktere si učenci sami napravijo, ali pa jim jih srenja preskerbuje, in jih imajo učenci že v šoli pripravljene, ter se tudi v šoli shranujejo, da se ne umažejo in ne

pokvarijo. Drugi učitelji pravijo, da je za to pisanje **papir in svinčnik** bolji kakor pa so tablice in čertalnik, in drugi zopet terdijo, da naj se učenci precej vadijo s **peresom** pisati, zato, ker pri pisanji s čertalnikom in s svinčnikom otrokom roka omaga in postaja pretežka.

Nočem pretehtovati, kdo ima tû bolj prav in kaj je boljše ali slabše, vendar mislim, da se tisti učitelji, ki pisanje precej s peresom začénjajo, premalo ozirajo na perve vaje v pisanji (tû menim le začetno risanje), ali vsaj učencev ne morejo tako zdatno v pisanji vaditi, kakor uni, ki rabijo čertalnike ali svinčnike.

Ko pridejo učenci v šolo in so tudi že preskerbljeni s potrebnim pisalnim orodjem, in ko jih je učitelj že nekaj časa vadil misliti in govoriti, da že vedo, kaj je zgoraj, spodaj, kje je leva in desna stran, kje je sreda, — vadi naj jih pred vsem drugim, da znajo delati ravnostne, navpične, poševne, ravne, krive, debele in tanke čerte.

Učitelj naj tû vse te čerte naj pred sam na tablo narisa. Potem naj jih učenci pokažejo s prosto roko (v zraku), in za tem naj jih načertajo na tablice ali knjižice. Vse to pa naj se dela ob enem po enakomernem ukazu, tako, kakor pri pisanji po meri (Tafschreiben).

Nekteri učitelji te perve vaje rabijo v to, da se učenci nekoliko vadije risati, se vé da le z naj ložejemi čertami, kar učence zeló zanimiva.

Omenjena zala knjižica „Unterklasse“ v priloženih dveh listih kaže take lahke risarije.

V nekterih šolah se tako risanje kot samostalni nauk nadaljuje; drugod pa risajo le zato, da se k pisanju pripravljajo.*)

Potem začénja se pravo pisanje in branje ob enem. Tudi tù učitelji razno podučujejo. Nekteri ravnajo se po analitičnem, drugi po sintetičnem učilu.

Nekteri učitelji kažejo učencem zraven pisnih čerk precej tudi tisne čerke; drugi pa s tismimi čerkami začnó še le takrat, ko učenci pisne dobro poznajo in pišejo.

Tudi tù se kažejo podobarji in rečniki. Nekteri menijo, da je samo **mehanično pisanje** in **branje** prva stvar; drugi pa ozirajo se na zapopadek besed, ter zraven **besedne podobe** tudi **rečno podobó** učencem kažejo in v spomin vtiskajo, ter po tej poti pri mladosti tudi razširjajo rečne vednosti. Vsi ti učitelji pa se ravnajo poglaskovalnem učilu.

Poglejme učitelja, ki se ravná po analitičnem učilu in ki poudarja rečni nauk! Pokaže učencem n. pr. „**nož**“. Učenci ga popisujejo, kakošen je, kdo ga je naredil, čemu je i. t. d., ter si s tem dobro zapomnijo, kakošen je nož.

Potem učitelj nož se vé da z naj poglobitnejšimi čertami na tablo narisa, in učenci ga ravno tako

*) Tù omenjam nektera napeljevanja k prostemu risanju, in sicer: „systematische Anleitung für den elementaren Unterricht im freien Zeichnen an der Volksschule von Jos. Koller“, „Dr. Hillardts stigmografischer Zeichnungsunterricht“, „Fr. Knapel elementares Zeichnen“, „Steins Zeichenportefeuille mit Schiefersteinartigen Papiertafeln.“

narisajo na svoje tablice ali knjižice. Učitelj dalje kaže, da je še drugo znamenje, s katerim se „nož“ na tabli pokaže, da vsak kdor to znamenje vidi in pozna, lahko reče (**bere**), da je to „nož“.

Potem zapiše besedo „nož“ in učenci jo ogledujejo po vseh delih. Kaže jim n. pr., da ima ta beseda tri dele: *n-o-ž*, in kaže, kako se vsako teh znamenj glasí.

Kedar učenci to besedo dobro poznajo, pa čerke menja in jih razno sestavlja, n. pr. *no* — *on* — *ož* — *žno* i. t. d.

Učenci pišejo te čerke, kakor jim jih učitelj še enkrat pokaže in zapiše. Pri tej vaji pa se mu ni treba ravnati po versti, kakor so čerke v besedi, temuč tako, kakor se lože delajo.

Ko učenci vse posamesné čerke kake besede dobro znajo pisati, pišejo še le celo besedo.

Kakor smo že omenili, nekteri učitelj tedaj s pisnimi čerkami kažejo učencem tudi precej tisne čerke. Taki, ki tako delajo, kažejo pisano besedo tudi s tistimi čerkami, in tù jim zopet omarica s čerkami prav dobro služi. S tistimi čerkami (s tablicami) lahko razno in hitro spreminjajo in sestavljajo zloge in besede. •

Tako učitelj napreduje od stopinje do stopinje in učencem kaže vedno nove reči, nove podobe (tudi podobe za risanje), nove čerke, s katerimi se vadijo glaskovati in pisati.

Po tem, kako učenci napredujejo, kaže jim učitelj prej ali pozneje imena čerk, jih uči abecedo (alfabet), in se zadnjič preseli k berilni knjižici.

Tisti učitelji, kateri se ravnaajo po sintetičnem učilu, naj več začénjajo z naj ložjimi čerkami z: *i, u, o, a* itd., kažejo učencem, kako se pišejo, kako se glasé in imenujejo, ter jih pišejo po versti, ki jo razvija lepopisje ali pa po versti, kakor nastajajo posamesni glasi*). Tako napredujejo z učenci do zlogov in besed.

Tudi pri tem podučevanji so učitelji, kateri učencem s pomočjo omarice s čerkami tisne čerke precej kažejo, in taki, ki s tem naukom odlašajo tako dolgo, da so otroci že pisnih čerk dobro vajeni.

Vsi ti pa tudi naj več začénjajo s **glaskovanjem**, in še le pozneje **čerkajo**.

Akoravno, se ti učitelji bolj deržé podobe, vendar tudi ne zanemarjajo rečnega nauka; vendar z rečnim naukom začénjajo še le takrat, ko učenci že cele besede znajo pisati in brati, ali pa ga obravnavajo kot posamesni nauk.

Tistih učiteljev, kateri pri glaskovanji ali pri pisanji in branji ob enem ne ozirajo se tudi na to, kar imajo besede v sebi in katerim ni drugega mar, kakor to, da učenci čerke, zloge in besede ročno izgovarjajo, je sedaj že vedno manj pri šolstvu. Učitelji že sploh spoznavajo, da pri šolskem poduku ne zadostuje samo suha stvar, temuč da se mora z besedno podobo vselej tudi združevati rečna podoba in da morajo učenci dobro in vsestransko razumeti vse, kar slišijo in berejo.

*) Glej „Schreibesefibel nebst Anleitung“ von Robert Niedergesäß, Sallmayer & Comp., Wien, 54 kr.

Ako učenci vse, kar slišijo in berejo, na tanko razumejo, nabirajo si s tem podlago za prihodno dušno delavnost; zato je pri šolskem poduku vedno poglavitna stvar ta, da se učenci vadijo reči ogledovati in prav misliti in govoriti.

Če ima učitelj pri podučevanju tedaj to nalogo pred očmi, je potem enako, ali po tej ali uni poti ali obliki podučuje t. j. glaskuje in piše in bere z učenci ob enem. Prepričan sem, da vsak učitelj, ki popalnomá pozná to svojo nalogo in jo izveršuje, mora priti do željenega namena, naj se že ravná po tem ali unem učilu.

S temi versticami kazal sem ob kratkem razna pota, po katerih hodijo učitelji pri prvem podučevanju, in nisem obširno pretresoval in posebno priporočeval tega ali unega učila.

Naj bolje je, da se učitelji vsak po svojih mislih in po svojem naganjenji sami odločujejo za to ali uno učilo. Vsekako bodejo tako pri nauku več storili, kakor pa, ako bi se jim kako učilo posebno prigovarjalo in usilovalo,

